

İNGİLTERE’NİN OSMANLI DEVLETİ’Nİ PARÇALAMA PLANLARINA KARŞI ASYA MÜSLÜMANLARININ LONDRA MİTİNGİ (24 MAYIS 1919)

AKIN, Veysi
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

I. Dünya Savaşı öncesinde ve esnasında Hind Müslümanları Osmanlı Devleti ile İngiltere Hükûmeti’nin propagandalarına maruz kaldılar. Asya Müslümanları tarihin en sıkıntılı günlerini yaşıyorlardı. Bir yanda İslam Halifesi’nin cihat ilanı diğer tarafta bağlı buldukları İngiliz idaresi vardı. İngiltere, idaresi altındaki Müslümanlara savaş sonrasında Osmanlı Devleti’ne adil davranacaklarını, mukaddes yerler başta olmak üzere topraklarını paylaşmayacaklarına dair kendisi ve Müttefikleri adına söz vermişti. Ancak İngiltere savaş sonrası sözünde durmamış ve Paris Sulh Konferansı sürecinde Osmanlı Ülkesinin Paylaşımı Projesi’ni devreye sokmuştu. Türklerin çoğunlukta bulunduğu Adana, Antep, Maraş, Urfa Fransız, Kuşadası, Marmaris İtalyan işgaline bırakılmış ve ardından da Yunanlılar İzmir’e asker çıkarmışlardı. Doğu Anadolu’da bir Ermenistan kurulması, Trakya’nın Yunanistan’a ilhakı ve mukaddes yerlerin halifenin kontrolünden çıkarılması gündeme gelmişti.

Bu gelişmeler Asya Müslümanları tarafından yakından takip ediliyor ve Osmanlı’nın geleceği hakkında çeşitli toplantılar yapılarak önemli kararlar alınıyordu. Alınan bu kararlar İngiliz makamlarına ve Paris Barış Konferansı delegelerine sunuluyordu. İzmir’in işgali Osmanlı topraklarının paylaşımı konusunda Asya Müslümanları için önemli bir işaret oldu. Bu olay üzerine Asya Müslümanları Merkezi İslam Cemiyeti (**The Central Islamic Society of London**) öncülüğünde harekete geçerek İngiltere’nin Şark Siyaseti’ni ve İzmir’in işgalini protesto amacıyla 24 Mayıs 1919’da Londra’nın merkezi Essex-Hall’de bir miting düzenlediler. Mitingde yapılan konuşmalar sırasında önce İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali protesto edildi ardından da İngiltere’nin ve Avrupa’nın Şark siyaseti ve Osmanlı ülkesini parçalama planları eleştirildi. Ayrıca İngiltere Hükûmeti ve Paris Sulh Konferansı’na sunulmak üzere Tertip Komitesi tarafından kabul edilen 4 maddelik bir muhtıra metni okundu.

Anahtar Kelimeler: Londra Mitingi, Hint Müslümanları, Osmanlı Devleti, İngiltere.

ABSTRACT

Before and during the First World War Indo-Moslems were exposed to propogandas of Ottoman Empire and English Government. Asia Moslems were having the most weighty days at that time. There appeared Islam Caliph's war declaration and on the other side there was English Government which they were depend upon. English Government promised on behalf of its allies that after the war they would treat the Moslems justly her who were under their rule and Ottoman Empire and that they wouldn't share important places. However ,after the war England didn't keep her promise and during the Paris Peace Conference England mentioned the partition Project of the Otoman Empire. Some cities such as Adana, Antep, Maraş, Urfa were under the occupation of France and some other cities like Marmaris and Kuşadası were under the occupation of Italy and later Greece sent her soldiers to Izmir. The foundation of Armenia in East Anatolia and the annexation of Thrace to Greece were discussed.

Asian Muslims closely followed there developments and made critical decissions about the the future of the Ottoman Empire in the meetings and decisions made presented to English authority and to the delegates of the Paris Peace Conference. The occupation of İzmir was an important sign about the partition of Ottoman Empire for Asian Muslims. For this reason, Asian Muslims which were supported by the Central Islamic Society of London arranged a meeting to protest the İzmir's occupation and the orient policy of England in Essex Hall which is in the centre of London on 24 May 1919. During the speeches, firstly the occupation of İzmir by Greece was protested, afterwards the Orient Policy of Britain and Europe and the partition plans of Ottoman Empire were criticized. Furthermore a declaration consisting four matters was read, accepted by the Organizing Committee, and it was Presented to English Government and to Paris Peace Conference.

Key Words: Meeting of London, Indian Muslims, Ottoman Empire, England.

GİRİŞ

Güney Asya Müslümanları ve Osmanlı Devleti

Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ni parçalama siyaseti "*Şark Meselesi/Doğu Sorunu*" olarak bilinir (Kodaman, 1988: 621-641). Bu siyasetin doğuşunda olmasa bile uygulamasında en önemli aktörlerinden biri İngiltere'dir. Önceleri sömürgelerine giden yolların güvenliğini düşünerek Rusya karşısında Osmanlı Devleti'ni destekleyen bir şark siyaseti güden İngiltere, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından sonra tavrını değiştirmiş ve Osmanlı topraklarının paylaşımında baş aktör konumuna gelmiştir. Bunun en önemli göstergesi de İngiltere'nin bu tarihten sonra Osmanlı topraklarında Büyük Ermenistan ve Büyük Yunanistan'ın kurulmasına destek vermesi ve Ön-Asya'da nüfuz alanları oluşturmaya çalışmış

olmasıdır. Nitekim bu dönem Osmanlı siyasi coğrafyasının dışında kalan diğer İslam ülkelerinin mukadderatı bakımından da önemli bir dönüm noktası olacaktır. Güney Asya'dan başlayarak Mısır coğrafyasına kadar, bir ahtapotun kolları gibi bütün İslam memleketlerini saran İngiliz yayılcılığı karşısında kalan Osmanlı İmparatorluğu'nun konumu, bütün dünya Müslümanlarının geleceğini yakından ilgilendirecektir (Cöhce, 1997: 79-80). Artık Osmanlıyla ortak bir kaderi paylaşan Asya Müslümanları bu dönemden itibaren gözlerini Hilâfet merkezine çevirmişler ve kalpleri İstanbul'da atmaya başlamıştır. Asya Müslümanlarına göre Osmanlı Devleti'nin tedricen zayıflayarak Avrupa ve Balkanlar üzerinde ağırlığını kaybetmesi, son güçlü İslam devletinin ortadan kalkması ve bütün İslam dünyasının kaçınılmaz hezimetini anlamına geliyordu. Nitekim 17 Ağustos 1876 tarihli **Urdu Ahbar** gazetesi bu gerçeği şöyle vurguluyordu. "Türkiye'nin içinde bulunduğu zor durumda Müslümanların Türkler için yapabilecekleri her şeyi yapmaları farzdır. Müslümanların Hindistan'da veya başka bir yerde taşıdıkları şeref ve haysiyetin Büyük Türk İmparatorluğu'nun varlığından dolayı olduğu bir gerçektir ve eğer bu imparatorluk yok olursa Müslümanlar son derece önemsiz olacak ve kimse dikkate alınmayacaktır." (Özcan, 1992: 96). Bu sebeptendir ki, Türk İstiklal Mücadelesi'nin ve Türk İnkılâp Hareketi'nin en derin etki yaptığı ülke Hindistan'dır. Nitekim bu dönem Hindistan-Türkiye ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen Hintli Müslüman Tarihçi Muhammed Sadık bu ilişkiyi: "Türk bağımsızlık hareketine Hintliler o kadar tabii ve içten bir ilgi gösterdiler ve bu ilgi Hindistan'da gerek aydınlar ve gerek halk arasında o kadar açık ve güçlü bir şekilde ifadesini buldu ki, bu iki hareket bir kader birliği gibi birbirine bağlantılı görülüyordu." diyerek veciz bir şekilde anlatmaktadır (İnalçık, 2004: 92).

Türk Hilâfet tarihi incelendiğinde Dünya Müslümanlarının Türkiye ve Türklere olan ilgilerinin ne zaman başladığı ve ne şekilde biçimlendiği tartışmalı bir konu olmakla beraber, Hindistan ve Asya'nın diğer yerlerinde Müslümanlığı Arapların yaydığı, ancak daha sonra bu bölgelerde kurulan Türk hükümdarlıkları sayesinde yaşatıldığı ve Hilâfet kurumuna ilginin de Türkler dolayısıyla olduğu görüşü daha yaygındır (Cöhce, 1997: 77-79). Osmanlı Arşiv vesikalarına göre, 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı Halifesinin Asya Müslümanları ile yazıştığı ve başta Açe olmak üzere Uzakdoğu ülkelerinde yaşayan Müslüman ahalinin hilâfet merkezinin gücünü tanıdığı bilinmektedir (Özcan, 1992: 35-44). Ancak bu gücün zirvede olduğu dönem II. Abdülhamid (1876-1909)'in saltanat yıllarıdır (Landau, 2002: 132-133, Bu konuda müstakil bir çalışma için bkz.: Eraslan, 1995). Sultan II. Abdülhamid, Türkistan'a, Hindistan'a Afrika'ya, Japonya'ya ve Çin'e din adamları göndermiş, bunlar vasıtasıyla Osmanlı Hilâfeti'ne beynelmilel bir vasıf kazandırmış ve oralarda kendi adına hutbe okutturmuştur (Sırma, 1990: 46; Özcan, 2002: 138-143). Osmanlı Sarayı'ndaki İngiliz casusu Wambery, II. Abdülhamid'in şahsiyeti ile ilgili İngiliz makamlarına bilgi verirken bu durumu

“Gerek diğler İslam ÷lkelerinden gelen şeyhlere ve dervişlere gösterdiği özen ve misafirperverlikten ve gerek gizliden gizliye Kuzey Afrika’da Mehdi ve Şeyh Sunusi’den, Orta Asya, Afganistan, Java ve Hindistan’a yolladığı Müslüman ajanlardan görüleceğı üzere Sultan Abdülhamid İslam’a tüm dikkatini veren ilk Osmanlı padişahıdır.” diyerek açıklamaktadır (Öke, 1998: 54). Nitekim Sultan II. Abdülhamid’in bu politikası o dönemden itibaren “Pan-İslamizm” olarak adlandırılmıştır (Eraslan, 1995). Osmanlı Padişahı, bu politika ile bir taraftan bütün İslam dünyasının meseleleriyle ilgilenirken diğler taraftan da, Asya Müslümanlarını manen ve maddeten Hilâfet merkezine bağlamaya çalışmıştır. Bu dönemde Halifenin İslam dünyasındaki gücü, dinî kimliğinin yanı sıra siyasi bir hüviyet de kazanmıştır. Ünlü tarihçi Halil İnalçık bu durumu, “Pan-İslam hareketi, İngiliz Hükümeti’nin Osmanlı Halifesi’ni, Müslüman teb’ası üzerinde kullanma girişimi biçiminde ortaya çıkmış, sonraları Abdülhamid’in İttihad-ı İslam fikrini İngiltere kolonilerinde bu Hükümet’e karşı geniş bir propaganda aracı olarak kullanması şeklini almış, Afrika’da, Hollanda Endonezyası’nda ve özellikle Hindistan’da bağımsızlık hareketlerine öncülük etmiştir. Hint Müslümanları, İngiltere’ye karşı siyasi mücadelelerinde Halifeyi kendilerinin gerçek dini ve siyasi önderi olarak tanımışlar, böylece Hilâfet Hareketi özerklik ve milli kimlik için bir ideoloji, bir Amerikalı tarihçinin deyimiyile bir proto-nasyonalizm hareketi hâline gelmiştir.” cümleleriyle açıklamaktadır (İnalçık, 2004: 93).

Hint Müslümanları ile Osmanlının kaderinin birleştiğı 1870’li yıllardan itibaren Güney Asya Müslümanları çeşitli yollarla Osmanlı Devleti lehine mitingler, toplantılar tertip ederek kamuoyu oluşturmaya çalıştılar ve kurdukları yardım sandıkları vasıtasıyla topladıkları paraları payitaht İstanbul’a gönderdiler. Osmanlı belgelerine göre, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı döneminde toplanan paraların miktarı 124.843 Osmanlı lirasını aşmıştı (Özcan, 1992: 97-101). Trablusgarp Savaşı (1911-1912) döneminde İtalya’nın Müslüman topraklarına asker çıkarmasını İslam’ın haysiyetinin rencide edici bir hareket olarak gören Hint Müslümanları, İngiltere Dışişleri Bakanlığı’na bir muhtıra vererek Trablusgarp’taki haksız işgalin İngiltere tarafından durdurulmasını istedikleri gibi, topladıkları yardımlarla da savaşın yaralarını sarmaya çalışmışlardır (Özcan, 1992: 202). İşgalin devam etmesi üzerine de Tüm Hindistan Müslüman Birliğı, Hindistan’ın her yerinde mitingler tertip ederek İtalyan mallarına karşı boykot uygulamasına gitmiştir (Öke, 1988: 17).

Güney Asya Müslümanlarının Osmanlı’ya yardımları Balkan Savaşı (1912-1913) ve I. Dünya Savaşı (1914-1918) döneminde artarak devam etmiştir. Trablusgarp yenilgisinin İslam dünyasında yarattığı şokun etkisi daha atlatılmadan Balkan kavimlerinin birleşerek Osmanlı Devleti’ne savaş ilan ettiklerine dair acı haber Hindistan’a ulaşınca, Güney Asya Müslümanları kardeşlerinin yaralarını sarmak için yeniden kolları sıvadılar (Bu dönem yardımlar için bkz.: Özcan, 1992:

218-219; Haqqi, 1985: 13-14). Balkan Savaşı (1912-1913)'nda kısa bir sürede Osmanlı ordularının bozulması bütün Rumeli topraklarının kaybı ve Bulgarların İstanbul kapılarına dayanması ve Hint Müslümanlarının bütün çağrılarına rağmen İngiliz Hükûmeti'nin işgali durdurma konusunda sessizliğini koruması, Hint Müslümanlarının İngiltere'ye güvenini temelden sarsmış ve hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu durum Müslümanlar ile Hindulari birlik olmaya itmiş ve bu tarihten itibaren Müslüman Birliği Hindularla iş birliği yaparak Osmanlının mağduriyetini bütün dünyaya anlatmaya çalışmışlardır. Nitekim 22-23 Mart 1913'te Lucknow'da gerçekleştirilen Bütün Hindistan Müslümanları Birliği Kongresi'nde yapılan çağrı ve alınan kararlar etkili olacak ve Müslümanların davetini kabul eden Hindular, ilk defa o yıl Birliğin ve diğer İslamî teşekküllerin toplantılarına katılacaklardır (Öke, 1988: 19-22).

II. Abdülhamid'in "*İttihad-ı İslam*" politikasıyla önemli bir güç hâline gelen ilişkiler, Balkan Harbi sonrasında iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki yönetimi zamanında da kuvvetlenerek devam edecektir. İlk önce Trablusgarp ve Balkan Savaşlarındaki yardımlardan dolayı, teşekkür etmek maksadıyla Türk Kızılayı Başkanı Dr. Adnan Adıvar'ın başkanlığında bir heyet Hindistan'a gönderildi. Bu heyet, Güney Asya'daki şehirleri dolaştı ve Müslüman liderlerle tanışarak iki halk arasındaki sevgi köprüsünü perçinleştirdi (Öke, 1988: 22-23). Daha sonra da bölgeye Teşkilat-ı Mahsusa elemanları gönderilerek, çıkacak bir dünya savaşı evvelinde Asya Müslümanları Türkiye'nin yanına çekilmeye çalışıldı (Keleşyılmaz, 1999: 120-123). Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu faaliyetleri karşısında İngiltere de boş durmadı. Hindistan kamuoyunu muhtemel bir savaşa hazırlayarak Jön-Türkler hakkında karalama kampanyası başlattı. Onların halife ve Hilâfetle ilgilerinin bulunmadığını, sadece ırkçı ihtiraslar peşinde koşan insanlar oldukları fikrini yaymaya çalıştı (Özcan, 1992: 247-248, ayrıca **bkz.:** Keleşyılmaz, 1999: 3-49).

İngiliz ve Osmanlı makamlarının Hindistan Müslümanları üzerinde kıyasıya propaganda yarışına girdiği bu dönemde 19. yüzyıl boyunca atılan savaş tohumları yeşermiş (Armaoğlu, 1983: 36-37) ve Avusturya-Sırbistan arasında çıkan gerginlik dolayısıyla da patlak vererek, kısa bir sürede bütün Avrupa'yı sarmıştır (Aybars, 1984: 54-55). Savaşın çıktığı tarihlerde Osmanlı Devleti 2 Ağustos 1914 Türk-Alman gizli İttifak Anlaşması'na rağmen tarafsızlığını ilan etti (Bayur, 1983: 213-217). Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığı İngiliz sömürgesi olan Güney Asya Müslümanlarını sevindirmişti (Öke, 1988: 24). Ancak çok geçmeden Asya Müslümanlarının korktukları şey gerçekleşti. Osmanlı Devleti 29 Ekim 1914'te savaşa müdâhil oldu ve 14 Kasım 1914'te Büyük Cihat ilan ederek bütün dünya Müslümanlarını kendi yanında yer almaya davet etti (Eraslan, 2002: 345).

Yanlış veya doğru Türk Hükûmeti bir karar almıştı, artık bu kararı tartışmaktan ziyade Güney Asya Müslümanlarının gösterecekleri tavır önemliydi. Tabiri caizse Osmanlı'nın İngiltere karşısında savaşa girmesi onları ikilem arasında

bırakacaktı. Çünkü, bir tarafta Türkiye'ye ve Türklere karşı sevgileriyle Halife-Sultana duydukları manevi bağlılıkları, diğer tarafta da yüzyıllardır kendilerini idare eden İngiltere Hükûmeti'ne olan maddi bağları vardı. Bu ikilem içerisinde İngiliz Hükûmeti'nin isteği doğrultusunda savaşa katılanlar olduğu gibi, İngiliz yönetimine karşı çıkarak yer yer isyan hareketleri de görüldü. Nitekim İngiliz kaynakları Türklerin desteği ile bu dönemde (1915-1916) Güney Asya'da toplam 61 isyan çıktığını yazmaktadırlar (Öke, 1988: 32). Her ne kadar bu isyanlar İngiliz yönetimi tarafından şiddetle bastırılmışsa da infialin daha da büyümemesi için zaman zaman yatıştırıcı beyanatlar da verilmek zorunda kalınmıştır. Bu beyanlar arasında Müslümanları en çok etkileyeni İngiltere Başbakanı Lloyd George'un 5 Ocak 1918'de yaptığı bir konuşmada: "Biz Türkiye'yi ne başkentinden ne de çoğunlukla Türk olan Anadolu'nun ve Trakya'nın zengin ve ünlü topraklarından mahrum etmek için dövüşüyoruz." diyerek Osmanlı ülkesinin paylaşılmayacağına dair sözü olmuştur (Bıyıklıoğlu, 1992: 21).

Osmanlı Devleti'ni Parçalama Planları ve Asya Müslümanları

Savaş, 1918 sonlarında İngiltere ve müttefiklerinin galibiyeti ile sonuçlandı. Müttefikler ile Türkiye arasında 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandı. Barış Konferansı'nın Paris'te yapılması kararlaştırılmıştı. Konferansın Avrupa sınırlarını yeniden çizmek ve Osmanlı Devleti ile ilgili konuları görüşmek gibi iki önemli gündemi vardı. Mütareke hükümlerine bakıldığında galiplerin Türklerle çok iyi şartlarda anlaşma masasına oturacaklarına işaret etmiyordu. Bu durum Türkiye'deki milliyetçileri harekete geçirdiği gibi Asya Müslümanlarını da endişeye sevk etmişti. Nitekim Türkler ve Asya Müslümanları endişelenmekte haklıydılar. Kendi kaderinin görüşüleceği Paris Sulh Konferansı'na Osmanlı Devleti murahhasları davet edilmemiş ve Asya Müslümanları konferansta seslerini duyuracak gerçek temsilcilerden mahrum bırakılmıştı (Öke, 1988: 36). Asya Müslümanlarını endişeye sevk eden diğer bir husus da, savaş yıllarında müttefiklerin kendi aralarında imzaladıkları gizli paylaşım anlaşmalarıydı. Bolşevikler, Rusya'nın savaştan çekilmesinin ardından Osmanlı'nın paylaşımı ile ilgili gizli anlaşmaları dünya kamuoyuna açıklamışlardı. Bu anlaşmalara göre, Hilâfet merkezi Türklerin elinden alınıyor, Anadolu toprakları Müttefik devletler arasında taksim ediliyor ve Mekke ve Medine gibi mukaddes yerler Halifenin kontrolünden çıkarılıyordu (Tolon, 2004: 86-90, Bu anlaşmalarda İngiltere'nin rolü hakkında geniş bir çalışma için **bkz.:** Uğurlu, 2005).

Güney Asya Müslümanları 30 Aralık 1918'de Delhi'de bir araya gelerek Tüm Hindistan Müslüman Birliği Kongresi'ni topladılar. Kongrede birer konuşma yapan Dr. Ensari ve Kongre Başkanı Fazl'ül-Hak İngiltere'nin Hilâfet meselesine karışmamasını ve mukaddes toprakların halifenin elinde bırakılmasını isteyerek, bu devletin Osmanlı politikasını eleştirdiler. Ayrıca Kongre'de İngiltere Hükûmeti'ne sunulmak üzere bazı önemli kararlar da aldılar. Bu kararlar, İngiltere'nin Hilâfet

merkezine müdahale etmemesi, padişahın hâkimiyeti altındaki toprakların onun idaresinden koparılmaması ve Müslümanların Barış Konferansı'na katılımlarının teminini içeriyordu (Öke, 1988: 33-34). Alınan bu kararlar, 10 Ocak 1919'da bir muhtıra olarak İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na sunuldu (**Vakit**, 13 Kanunusanî 1335). Aynı günlerde İngiltere'de yaşayan Güney Asya uyruklu Müslümanlar da Hükûmet'e bir dilekçe vererek, kurumları, anıtları ve yaşayanlarıyla bir Müslüman kenti olan İstanbul'un uluslararası bir denetime tabi tutulacağını öğrendiklerini bildirdiler ve Başbakan Lloyd George'un Türklerin anayurdunda egemenlik haklarına dokunulmayacağı ve İstanbul'un başkent olarak kendilerinde kalacağına dair sözünü hatırlattılar (Öke, 1988: 41). 3 Mart 1919'da Ağa Han, İsfahanî Hazretleri, Emir Ali ve Abbas Ali kardeşlerin altında imzası bulunan "Osmanlı İmparatorluğu'nun Âtisi" başlıklı yeni bir muhtıra Dışişleri Bakanı Balfour'a sunuldu. Bu muhtırada özetle "Türkiye'ye merbut vilayetlerin her ne şekilde olursa olsun, Türk imparatorluğundan iftiraki bir adaletsizlik tesiri husule getireceğinden korkarız ve her halde yeniden teşkil edilecek muhtariyet idarelerin Osmanlı imparatorluğunun saffet ve maneviyesi olan Hilâfet'ten ayrılmamasını bütün kalbimizle talep ve suret-i ciddiyede teklif ederiz. Bu husustaki talebimiz evvela –Garbi Asya'nın sulh ve müsâlemetle inkişafı hakkındaki arzumuza, saniyen Hükûmet-i Kraliyenin, nüfus-ı umumiyesinin dörte birini teşkil eyleyen İslamların arzu ve amal-i meşrualarını mümkün olduğu kadar tatbik etmek istediği hakkındaki kanaatimize müsteniddir" denilmekteydi (**İleri**, 20 Nisan 1919). Nitekim, İngiltere'de yaşayan Müslümanların bu tür dilekçeleri Nisan-Mayıs aylarında da devam etti (Öke, 1988: 46-47).

Gerek Hindistan'da ve gerekse İngiltere'de yaşayan Müslümanların Osmanlı Devleti'nin geleceğini ilgilendiren muhtıralarını sürdürdüğü bir dönemde Barış Konferansı, I. Dünya Savaşı sonrası galipler ile mağluplar arasındaki sorunları görüşmek üzere 18 Ocak 1919'da Paris'te toplandı (Çelebi, 1999: 47). Konferansta mağlup diğer devletlerin durumları ele alınmakla beraber en önemli konu "Şark Sorunu" yani Osmanlı topraklarının paylaşımı meselesiydi. Arazi paylaşımaları gündeme geldiğinde devreye giren Yunanistan, Osmanlı topraklarının paylaşımından Yunanistan'ın da faydalandırılmasını istedi (Tansel, 1977: 155). Bu konuda İngiltere öncülük yapıyor, İngiltere'nin konferanstaki temsilcisi Başbakan Lloyd George, arazi isteklerini incelemekle görevli komisyonun üyelerini, Osmanlı topraklarından Yunanistan lehine pay ayırmaya zorluyordu (Akşin, 1986: 174-184; Tolon, 2004: 118). Konunun görüşüldüğü bu dönemde Yunan makamları da boş durmayarak, İzmir ve civarının Rumlarla meskûn olduğuna dair yalan-yanlış belge ve bilgiler toplayarak, Barış Konferansı delegelerini etkilemeye çalıştılar (TİH, II/1: 8-13). İtalyanların bütün itirazlarına rağmen, sonuçta Arazi Komisyonu Yunan makamlarının etkisinde kalarak 30 Mart 1919'da İzmir ve civarının Yunanistan'a bırakılmasına dair Sulh Konferansına sunulmak üzere bir tavsiye kararı aldı (Jeaschke, 1991: 60). Bu kararın Sulh Konferansı'nda geçirilmesi

oldukça zordu. Çünkü bu bölgelerin önemle bir kısmı savaş yıllarında yapılan paylaşım anlaşmalarında İtalyanlara vaat edilmişti (Çelebi, 1999: 48). Mesele Konferansta İngiliz-İtalyan gerginliğine sebep oldu. Gerginliğin turmandığı bir dönemde İtalya temsilcisi Başbakan Vittorio Emanuele Orlando İngilizlerin tutumunu protesto ederek 23 Nisan 1919'da toplantılardan çekildi. Bunu fırsat olarak gören L. George, 5 Mayıs 1919'ta konuyu üçler konseyine getirerek, İtalyanların gizlice Anadolu'ya asker çıkarabileceklerini ileri sürerek İtalyan temsilcinin konferansa dönmesinden evvel İzmir'i işgal hakkının Yunanistan'a verilmesini istedi (Tansel, 1977: 165-166). Anlaşılan İngiltere Başbakanı Lloyd George meseleyi bir oldu-bittiye getirerek halletmek istiyordu. Nitekim bu konuda başarılı da oldu. ABD ve Fransa temsilcisinin de Yunanistan'dan yana tavır koyması sonucu Barış Konferansı'nın 6 Mayıs 1919 tarihli toplantısında İzmir şehrinin Yunanistan'a bırakılması kararlaştırıldı (Turan, 1996: 740-742). Alınan bu karar, Yunanlıların İzmir'e asker çıkaracağı ve bunun toprak ilhakı anlamına gelmeyeceği şeklinde İtalyanlara bildirildi (Tolon, 2004: 124).

Barış Konferansı'nda alınan ilgili karar üzerine Yunanlılar, Müttefik Devletler donanmaları koruması altında 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ettiler. Olay, başta Türkler olmak üzere bütün dünya Müslümanlarını infiale sevk etti ve dehşete düşürdü. Çünkü İşgalin ilk üç gününde İzmir'de tam bir vahşet yaşanmış ve sokaklar katledilen Müslümanların cesetleriyle dolmuştu. Katliamda ölenlerin sayısı üç bini aşmıştı (Turan, 2002: 756-761). Türkiye'nin her yerinde telin mitingleri düzenlendi ve İtilaf Devletleri temsilciliklerine protesto telgrafları çekildi (Şahingöz, 2002: 728-729). Aynı tepki Hint Müslümanlarından da geldi (Wasti, 2006: 709-722). Çünkü İzmir'in işgali bir toprak ilhakının işaretiydi ve bundan sonra da devamının geleceği anlamını taşıyordu. Elbette bu durum karşısında yıllardan bu yana Müslüman kardeşlerinin acılarını paylaşmış ve kalpleri Hilâfet Merkezi ile beraber atmış Asya Müslümanlarının sessiz kalmaları beklenemezdi. Nitekim İzmir'in işgalinden iki gün sonra 17 Mayıs 1919'da Hint Müslümanlarından Kurulu bir heyet, beraberlerinde Hindulardan birkaç kişi ve İngiltere'nin Hindistan İşleri Bakanı Edwin Montagu olduğu hâlde Paris'te Dörtler Konseyi'ne müracaat ederek bazı isteklerde bulundular. Bu görüşmede Montagu, Konsey üyelerine şimdi dünyanın gerçek bir tehlike ile karşı karşıya kaldığını, Müslümanlar arasında silahların bırakılmasından bu yana Barış Konferansı'nın İslam âlemine karşı cephe aldığı kanaatinin yayıldığını söyledi. Montagu bunun sebeplerini de şu şekilde izah etti: "Bu ruh hâlinin sebepleri, İstanbul'un kaderine dair yapılan yorumlar, İtalyan ve Yunan askerlerinin Anadolu'ya çıkmış olmaları ve Ayasofya'nın cami olmaktan çıkarılarak yeniden bir Hristiyan kilisesi durumuna getirileceği söylentileridir. Dünya Harbinin esnasında İslama karşı bir harp olduğu, barışın da Müslüman menfaatlerine karşı yapıldığı düşüncesi bunlardan doğmaktadır. Böyle bir ruh hâlinin yerleşmesine meydan vermek pek tehlikeli olacaktır."

Montagu'dan sonra söz alan Aftab Ahmed Han da Hindistan Müslümanlarının bağımsız kalabilen son kalesi Müslüman Devleti'nin, yani Türkiye'nin kaderi ile yakından ilgili olduklarını, burada yalnız halifenin durumunun değil, bütün Türk ırkının geleceğinin bahis konusu olduğunu söyledi. Onu takiben söz alan Lord Satyendra Rrasanna Sinha (1863-1928) ve Bikaner Mihracesi de konuşmalarında dikkatleri Hindistan'daki tepkilerin büyüklüğüne çektiler (Kitsikis, t. y.: 64-65). Bu görüşme o dönemde Avrupa basınında da yer almış ve kamuoyundaki Osmanlı'nın parçalanacağı kanaatinin değişmesine yol açmıştır. Tarafsız bir ülke olan İsviçre gazetelerinden Journal de Geneve, 20 Mayıs 1919 nüshasında bu görüşmenin Avrupa'daki etkilerini şu cümlelerle ifade etmektedir: "Yunanistan'ın müttefiklerin İzmir'i oraya Yunan Albayı Zafirio'nun komutası altında 14.000 kişiden teşekkül eden bir piyade tümeni çıkararak işgal ettiği haberi İtalyan basınında Türkiye'nin parçalanması işareti olarak yorumlanmıştı; fakat Paris'ten gelen son telgraflar durumu baştan aşağı değiştirmektedirler. "Türkiye parçalanmayacaktır" çünkü İngiltere Hindistan Bakanı Montegu, Bikaner Mihracesi ve Hindistan İslamlığı delegeleri ile Dörtler Konseyi'ne müracaat etmek ve ona eğer Sultan'ın egemenliğini azaltılma Hindistan Müslümanlarının (tahminen 60 milyon kadar) çok gayri memnun olacaklarını ve bütün İslam'da bir isyan başlatabileceklerini beyan etmek üzere Paris'e gitmişlerdir." (Altuğ, 1990: 337)

İzmir'in işgali ve Osmanlı topraklarının paylaşımı konusunda en önemli tepki bütün Asya Müslümanlarının temsilcilerinin katılımıyla 24 Mayıs 1919'da Londra Essex Hall'de gerçekleştirilen mitingdir. Bu mitingin hazırlık çalışmaları başkanlığını Nazımüttüccar Hacı Mirza Hâşim İsfahani'nin sekreterliğini de Avukat Gadia'lı Şeyh Müşir Hüseyin Kıdwai'nin yaptığı Londra Merkezi İslam Cemiyeti tarafından yürütülmüştür. Mitingin esas gayesi, o güne kadar Osmanlı Devleti'nin geleceği konusunda Barış Konferansı ve İngiltere Hükümeti'ne verilen muhtıralarda belirtilen Müslümanların taleplerinin dikkate alınmamış olmasını protesto etmektir. Ancak kısa bir süre önce İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmiş olması ve işgal esnasında Müslüman halka karşı katliam gerçekleştirilmesi ister istemez konuşmacıların dikkatlerinin bu olaya çevrilmesine de vesile oldu. Miting esnasında başta İngiltere olmak üzere işgale meydan veren bütün devletler kınandı ve işgalin durdurulması çağrısı yapıldı.

Miting Tertip Komitesi Başkanı aynı zamanda Merkezi İslam Cemiyeti Başkanı olan Hâşim İsfahanî Efendi idi. Komite de ise birçok Müslüman ülkenin temsilcileri bulunuyordu. Konuşmacılar arasında İngiltere'nin Şark politikasını beğenmeyen Hindu ve İngiliz asıllı gayrimüslimler de mevcuttu. Mitinge katılan bazı tanınmış şahıslar arasında Müslüman olarak Faruk ismini alan Lord Headly (1855-1935), Aligarh Üniversitesi Rektörü Sir Theodero Morrison, Madam Charilton, Kaptan Griphen (!), Madam İsfahanî, Lokman Yatıllak, Raj Kumar Sasodin, Parih, Diyop,

Kutval, Malik, Mr. Habib-Ullah Lovegrove, Sims Hanımlar; Düz Mehmed, Piteş, Sudanlı Süleyman, Şelayih, İbrahim İsfahanî, Mis Field, Mis Lapen, Madam Sakes gibi Hanımefendiler sayılabilir (**Müslüman Protestosu**, 1). Yunanistan'ın İngiltere Büyükelçisi Kaklamanos Dışişleri Bakanı Nikolas Politis'e yazdığı 26 Mayıs 1919 tarihli raporunda bu mitinge dair bilgi vermiş ve katılanların üçte birinin İngiliz olduklarını belirtmiştir (Kitsikis, t. y.: 343-344).

Konuşmalara geçilmeden önce Tertip Komitesi tarafından İngiltere Hükûmeti ve Barış Konferansı'na sunulmak üzere hazırlanan dört maddelik muhtıra metni hazır bulunanların huzurunda okunarak onaylarına sunuldu. Muhtıra metninde yer alan kararlar şunlardı (**Müslüman Protestosu**: 1-2):

1. Miting, Barış Konferansı'ndan Türkiye meselesinin halli esnasında seksen milyondan fazlası Britanya'ya tabi bulunan İslam halkının hislerini ihmal etmemesini talep etmekle beraber, İngiliz Başbakanı ile ABD Başkanı tarafından irad olunan nutuklardaki vaatler icabınca bu meselenin adil ve hakkaniyet esaslarına dayandırılarak hallini en yüksek derecede ısrar ve temenni ederiz.

2. Osmanlı Devleti'nin paylaşımı, Müslümanların çoğunluk teşkil ettikleri yerlerde dahi gayrimüslim azınlıkların hâkimiyetine konulması, XIV. yüzyıldan veya daha evvelinden beri Türkiye'nin elinde bulunan arazinin İtilaf Devletlerinin bazılarına verilmesi gibi haksızlıkların yapılması teklifine karşı bütün İslam âleminin dehşet ve elem içinde olduğunu tekraren kaydetmeyi bir vazife addederiz. Mitingin fikrine göre, "Manda" namı altında İslam diyarını ilhak etme siyaseti Garbi Asya meselesinin barış yoluyla halline fayda sağlamayacaktır. Bilakis İslam Devleti'ni imha etme siyasetine karşı bütün Müslümanların en şedit ve hiddet hisleriyle mütehasis olmaları sonucunu verecektir.

3. Bundan başka miting şunu da kaydeder ki; hangi şartlara tabi olursa olsun İslam âlemi, Müslümanların halifesinin bir Hristiyan Devleti himayesine verilmesine yahut Hilâfet makamının başka bir hükûmete nakline asla tahammül edemez. Osmanlı Trakya'sı ile İstanbul, Türklerin vatanı olduğu için mutlaka Osmanlı Padişahı hâkimiyeti altında kalmalıdır. Meselenin dinî yönden bakıldığında da bütün mukaddes mekânlar ve İslam mescitlerinin savaştan evvelki halleriyle Müslümanların elinde bulundurulması hususunda bütün İslam âlemi müttelik olduğu gibi, zaten İtilaf Devletleri tarafından İslam milletlerinin yardım ve koruması talep edildiği zaman, harbin gayesinin arazi ilhakı amacı ve dini tecavüzdü katıyen arındırılmış olduğu hakkında verilmiş olan kararlar ve vaatler bunu doğrulamaktadır.

4. Türkiye meselesi ancak ehl-i İslamı temsil eden Müslümanlar tarafından Kraliyet Hükûmeti'ne takdim edilen muhtıralarda beyan olunan esaslara göre halledildiği takdirde Müslümanların hissiyat ve emelleri tatmin edilmiş olunur.

Kararların katılımcılara duyurulmasından sonra konuşmalara geçildi. Konuşmacıların ana teması bu dört madde idi. İlk konuşmayı Merkezî İslam Cemiyeti Başkanı ve Tertip Komitesi Başkanı Mirza Hâşim İsfahanî yaptı. İsfahanî konuşmasının başında Britanya Devleti'nin o günkü seviyesine Hint Müslümanlarının yardımlarıyla geldiğini, ancak daha sonra da Müslümanlara sırt çevirdiğini ve bu durumun bütün İslam âleminde bir heyecan yarattığını ifade ederek, Osmanlı topraklarının paylaşımının Batılı devletleri şimdilik tatmin etse bile Asya'da İngiltere'nin felaketi olacağını söyledi. Paris'te toplanan Barış Konferansı'na da değinen İsfahani, Konferansın Hristiyan azınlıkların yararına Türkiye'nin paylaşımını teklif ettiğini, hâlbuki Kraliyet Hükûmeti'nin savaş öncesinde ve esnasındaki beyanatlarında "Memalik-i Şahane"nin hiçbir kısmına dokunulmayacağını taahhüt ettiğini hatırlattı. İlave olarak da Müslümanların günden güne artan heyecanlarının hafifletilmesi ve ortadan kaldırılması isteniyorsa, İslam liderlerinin İngiltere Hükûmeti ve İtilaf Devletlerine takdim ettikleri muhtıraların dikkate alınmasını istedi. İsfahanî Hazretleri daha sonra konuşmasına şöyle devam etti.

"Anadolu'da, Trakya'da ve İstanbul'da Türk hâkimiyeti muhafaza olunabilir. Müslümanlar, Trakya ve İstanbul'un Türkiye'den cebren alınması yahut bir devlet-i Hristiyanîye'nin himaye ve mandasına tevdiini en vahim teellümat ve en tehlikeli teheyücat ile karşılayacakları gibi ananeten, tarihen Türk olan şehirlerin İtalya ve Yunanistan'a terkini kemâl-i şiddetle ret ederler. Müslümanlar şu kanaattedirler ki, Türkiye'nin taksim ve imhasından maksat Avrupa devletlerinin Müslümanlığı ayakları altında çiğnemeleridir" (**Müslüman Protestosu**, 2-4).

İsfahani'nin nutkunu müteakip Abbas Ali Efendi'nin Tertip Heyeti Başkanı İsfahanî Hazretlerine yazdığı 19 Mayıs 1919 tarihli bir mektubu okundu. Abbas Ali Efendi mektubunda Paris Barış Konferansı'na değinerek İtilaf Devletlerinin, ABD Başkanı Wilson'un barış için ortaya koyduğu ilkelere göre hareket etmelerini, bu ilkelerin 12. maddesi gereği Osmanlı imparatorluğu'nun Türk aksamında Türklerin hâkim olmasını istiyordu. Konferansın, Yunanlıların ve başkalarının İslam memleketlerini türlü bahanelerle tarumar ederek kendi memleketlerini genişletmelerine izin vermekle, Müslümanların Müslümanlığı kurtarmak için kan dökmelerini kabul etmiş olduğunu hatırlatarak, Konferans'a sunulacak muhtıradan dikkate alınması gereken hususları maddeler hâlinde sıralıyordu. Yedi maddeden ibaret olan bu esaslar, Tertip Komitesi'nin hazırladığı maddeler ile muhteva bakımından örtüşüyordu (**Müslüman Protestosu**, 4-7).

Daha sonra Yusuf Ali Efendi söz aldı ve birinci madde üzerinde konuştu. Hint Müslümanlarının savaş esnasında İngiltere'ye olan sadakat ve hizmetlerinden bahseden Yusuf Ali Efendi, bir yanda kendi Hükûmetleri diğer yanda dinleri dolayısıyla bağlı buldukları halifelerinin olması dolayısıyla Müslümanların savaş müddetince çok zor durumda kaldıklarını, şimdi bunun karşılığını almak

istediklerini söyledi. Ayrıca o, Başbakan Lloyd George'un 5 Ocak 1918 ve ABD Başkanı Wilson'un 4 Temmuz 1918 tarihli konuşmalarına temas ederek Türkiye topraklarının Türklerle meskûn yerlerinin Türklere bırakılacağına dair sözlerine atıfta bulundu ve savaş sonrasında her iki devlet adamının sözlerinde durmayarak Barış Konferansı esnasında Türkiye'nin paylaşımından yana tavır koyduklarını hatırlattı. Daha sonra da kendilerine şu soruyu sordu. "Acaba niçin; Türkler, Almanlardan daha beter muameleye duçar oluyorlardı?". O, konuşmasının sonlarına doğru Konferans'ın dikkatlerini Hindistan'da meydana gelen olaylara çekmesi gerektiğini belirterek, Müslümanların taleplerinin karşılanmaması durumunda heyecanın gün geçtikçe artacağını ve hiç de hoş olmayan olaylar çıkabileceğini söyledi (**Müslüman Protestosu**, 7-10).

Bu konuşmayı Sahibzâde Aftab Ahmed Han'ın nutku takip etti. O da konuşmasında ikinci madde üzerinde durdu ve İngiliz kamuoyunun dikkatini üç noktaya çekmek istediğini belirtti. İlk olarak İslam âleminde meydana gelen heyecan ve bu heyecanın sebeplerini anlattı. Mevcut heyecanın yalnızca aydınlarda olmadığını ve halkın da buna katıldığını vurgulayarak, bazılarının iddia ettiği gibi bu heyecanın Alman-Türk entrikalarından kaynaklanmadığını, bütün Müslümanların Türkiye'ye ve halife olmak kaydıyla padişaha karşı ananevi bir muhabbetle bağlı olduklarını bildirdi.

İkinci olarak da I. Dünya Savaşı esnasında Hint Müslümanlarının Hindistanlı olarak krala, Müslüman olarak da halifeye bağlı olduklarını, bu bağlılıklarını da Halife'ye dua ederek Türkler aleyhine savaşarak gösterdiklerini belirtti. Hint Müslümanlarının krala olan vazifelerini yerine getirmekle his ve arzularının dikkate alınması hakkını kazanmış olduklarını ve bu sebeple de Britanya Hükûmeti ile İngiliz kamuoyundan Osmanlı İmparatorluğu'na dair meselelerin önceden verilen vaatlere göre çözümünü beklediklerini ilave etti.

Ahmed Han üçüncü olarak da İtilaf Devletlerinin en önemli temsilcileri olan İngiltere Hükûmet ve ABD Devlet başkanlarının önceki dönemlerde Türkiye ile ilgili beyanlarını ve verdikleri sözleri sıraladı ve bütün dünya milletlerinin dikkatlerini bu taahhütlere çekerek konuşmasına şöyle devam etti:

"Hanımlar, Efendiler!

Bu esaslar namına protesto ederim. Memleketin efkâr-ı umumiyesi bu esasları unutmuş gibi görünüyor. Bunları hatırlatmak ve muhafaza etmeye çalışmak vazifemizdir. Bütün İslam âlemi Paris'te cereyan eden ahvali kemâl-i dikkatle takip ediyor. İzmir'de ve Anadolu'nun birçok yerlerinde cereyan eden ahvalden mütedehhiş bulunuyoruz. Alınan havadise nazaran İzmir Yunanlılar, Cenubi Anadolu İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. İngiltere ve Amerika Rüesa-yı Hükûmeti'nin beyanatıyla Osmanlı imparatorluğu'na ait Türk aksamının taksimi kabil-i telif midir? Yunanlıların İzmir'de döktüğü kanların mesuliyeti kime racidir?"

Ahmed Han sözlerini milyonlarca Müslümanın hissiyatının dikkate alınması temennisi ve ikinci maddenin tasdiki ile bitirdi (**Müslüman Protestosu**, 10-14).

Ahmed Han'dan sonra kürsüye bir Osmanlı dostu ve İngiliz-Osmanlı Cemiyeti (Anglo-Ottoman Society –Ocak 1914–)'nin kurucusu ve Başkanı Marmaduke Pickthall geldi. M. Pickthall, aslen bir İngiliz olmasına rağmen İngiliz Hükûmeti'nin son devir Osmanlı politikasını uygun bulmayanlardan biriydi (Eserleri ve hayatı için **bkz.:** Yiğiter, 2007). O, konuşmasına Türkiye'nin asırlardan beri İslam âleminin merkezi olduğunu, bütün Müslümanların Türkiye'ye sevgi bağı ile bağlı olduklarını, Britanya Hükûmeti'nin son senelerde “Şark Meselesi”nde basiretsiz bir politika takip ederek Türkiye'nin imhasına muvafakat ettiğini ve bu politikasının onun ezeli rakibi Rusya'nın işine yaradığını söyleyerek başladı. Daha sonra da I. Dünya Savaşı'nın sebepleri üzerinde durdu. Türkiye'nin savaş öncesinde İngiltere tarafından yalnızlığa itildiğini, İngiltere'nin Türkiye'yi paylaşmak gayesi ile yıllardan beri düşman olduğu Rus Çarlığı ile müttefik olduğunu, İttihat ve Terakki üyelerinin İngiltere ile ittifak çarelerini aramasına karşın İngiliz yetkililerin buna yanaşmadığını ve bu sebeple de onları Almanya'nın yanına ittiğini vurguladı.

Bir ara Ermeni sorununa da değinen Pickthall, Rusya'nın Doğu Anadolu üzerindeki emellerinden bahsederek, Rusların bu emellerine ulaşmak için de Ermenileri nasıl kullandığını anlattı. Avrupalıların zannettikleri gibi Türklerin Ermenileri katletmediklerini, bu hareketin öncelikle Ermeniler tarafından gerçekleştirildiğini ifade etti. Son olarak da İngiliz Hükûmeti'nin Türkiye'yi imha politikasını eleştirerek, Türklerin meziyetlerini saydı ve onlar hakkında övgü dolu sözler söyleyerek konuşmasını şöyle tamamladı.

“Türlere muavenet ediniz. Hükûmetlerini yükseltmek için çalışınız. Fakat onu geriletmeye asla yanaşmayınız. Tekeffül ettiğiniz istiklallerine asla müdahale etmeyiniz. Aksi takdirde İngiltere vazifesini ihmal etmiş, İngiltere namını lekedare etmiş, Britanya İmparatorluğu'nu da şarkta parçalamış olacaktır.”... “Emin olunuz ki İslam Devleti'ni kurtarırsanız İngiltere'yi namussuzluktan kurtaracaksınız. Onu imha ederseniz, Britanya'yı imha edersiniz.” (**Müslüman Protestosu**, 14-18.).

Daha sonra da Brahma dinine mensup bir Hindu olan B. Yusuf Efendi söz aldı. Yusuf Efendi sözlerine birinci maddenin doğruluğu ile başladı ve Brahma dinine mensup bir Hindu olarak Müslüman kardeşleriyle birlikte hareket ettiğini ve Türkiye'nin paylaşımına şiddetle karşı olduklarını söyleyerek devam etti. Daha sonra da Avrupa devletlerinin asırlardan beri Türkiye'yi imha etmek için birbirleriyle yarıştıklarını, bu taksimin de taassup, tarafgirlik ve zulme dayandığını, Türlere reva görülen bu zulmü kati suretle caiz görmediklerini söyledi ve Barış Konferansı'ndaki büyük devletlerin biraz da dikkatlerini Doğu'da meydana gelen olaylara çevirmelerini hatırlattı (Müslüman Protestosu; 18-19).

Bu kısa konuşmadan sonra kürsüye Osmanlı haklarının İngiltere nezdinde en büyük savunucusu (Bu hususta **bkz.:** Wasti, 1994: 252-262) Şeyh Müşir Hüseyin Kıdwai (1878-1937) (Hayatı için **bkz.:** Özcan, 2002: 395-396) çıktı ve mitingin en uzun konuşmasını yaptı. Kıdwai Hazretleri konuşmasına Paris'ten Muhabir Mr. Landon'un 19 Mayıs 1919 tarihinde **Daily Telegraph** gazetesine yolladığı "Büyük Britanya'ca Hanedan-ı Âl-i Osman'ın dinî ve dünyevî mütalibine kati surette hatime verilmesini arzu ettiği" haberini okuyarak başladı ve o güne kadar İngiliz makamlarının kendilerini nasıl kandırdıklarını anlattı. Daha sonra da Hint Müslümanlarının önderlerinden Ağa Han, Emir Ali, Ali Abbas, Yusuf Ali Beylerin İngiltere Hükümeti'ne verdikleri muhtıralardan bahsederek Türkiye'nin paylaşımından duydukları endişe ve üzüntüyü dile getirdi ve bu husustaki sözlerine şöyle devam etti: "Fakat bu taksim ne berbat bir şey, ne kadar zalimane bir muamele! Türklerin sakin oldukları ve ekseriyeti kahire ile teşkil ettikleri diyar-ı İslamiye, ez cümle Trakya, Edirne, İstanbul ve İzmir'i ihtiva etmek üzere Anadolu'nun Bahr-i Sefid sahili Yunanlılara verilecek. O Yunanlılar ki Yunanlı olmayanların miktarını idare etmeye na-layık oldukları, bilhassa ahali-i İslamiye'ye karşı pek çirkin davrandıkları sabittir.".... "Evet, Yunanlılar, Türklerin idaresinde dört yüz sene kaldıktan sonra bu gün İzmir'de ekseriyet teşkil ettiklerini iddia ediyor da oraya sahip çıkıyorlar. Ermeniler, o kedi gibi yedi canlı oldukları görünen imha edildiklerini müteaddit defalar ilan eden Ermeniler de ekseriyet teşkil ettiklerini iddia ediyorlar da Ermenistan'ı teşkil etmek istiyorlar".

Kıdwai, daha sonra sözlerine Hristiyan ve Müslüman milletlerin hoşgörü anlayışlarını mukayese ederek devam etti. Osmanlı hâkimiyeti altında Rum ve Ermeni tebaanın nasıl rahatça o günlere geldiğini, buna karşılık Sicilya, İspanya, Malta, Girit ve Balkanlarda Müslümanların Hristiyanlar tarafından nasıl yok edildiklerini anlattı. O, konuşmasının bir yerinde de "Manda Meselesi"ne de değinerek Büyük Devletlerin "Manda" adı altında, Türkiye'nin paylaşımı ile bilerek ve kast ederek yeni bir savaşın tohumlarını ektiklerini vurguladı ve çıkacak bu savaşta bütün dünya Müslümanlarının Türkiye'nin yanında yer alacaklarını hatırlattı. Son olarak da "Bizzat Britanya Başvekili kalkmalı Britanya menafi namına veyahut Venizelos'a olan şahsi dostluğu namına veyahut memnun ve gayrı memnun İngiliz rical-i siyasiyesini tatmin namına Türkiye'nin manda veya sair isimler altında taksimine katiyen müsaade etmeyeceğini efkâr-ı umumiyyeye beyan etmelidir" diyerek İngiltere Başbakanı Lloyd George'tan Türkiye'nin paylaşılmasına izin verilmemesini istedi ve aksi takdirde Hindistan'da çıkabilecek hadiselerden kendilerinin sorumlu olacağını ilan etti. İlave olarak da İslam medeniyetinin üstün vasıflarından bahsederek, Müslümanların birlik beraberlik içinde oldukları takdirde hiçbir güç tarafından yenilmeyeceklerini ve ayakta kalacaklarını söyledi (**Müslüman Protestosu**, 19-26).

Bu uzun konuşmanın ardından sırasıyla Suriyeli E. K. İsmail Efendi, Roman Katolik Mr. Parih kürsüye gelerek Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasından duydukları üzüntüyü dile getirdiler (**Müslüman Protestosu**, 26-27).

Bu iki kısa konuşmadan sonra üçüncü maddeyi tasdik etmek ve madde üzerindeki görüşlerini sunmak üzere Mısırlı Seyyid İhsan El-Bekri Efendi söz aldı ve Müslümanlar için Hilâfet kurumu ve halifenin öneminden bahsederek şunları söyledi: “Türklerle evvelce bazı ihtilaflarımız olsa da bu gibi ihtilafat böyle bir an-ı muhasarada katiyen mevzu-ı bahs olamaz. Böyle bir şey dinimizin ananesine muhaliftir. Bir de şunu söyleyeyim ki, Hanedan-ı Al-i Osman bütün Müslümanlarca tanınmıştır. Bu hususta zerre kadar tagyiri İslam alemi asla kabul etmez. İstanbul ise asırlardan beri makarr-ı hilâfet'tir. Binaenaleyh Müslümanlar için bu bir şeh-i mukaddestir. Herhalde İngiltere Hükûmeti, taht-ı tabiyetinde bulunan seksen milyon Müslümanı nazar-ı itibara alarak İtalyan emperyalistleriyle Yunan maceraperestlerinin doymak bilmez iştahlarını tatminden feragat eder” (**Müslüman Protestosu**, 27).

Daha sonra da Mirza Eferben (!) söz alarak Türkiye'nin paylaşımından kimseye fayda gelmeyeceğini zulüm ile idare eden devletlerin birer birer tarihin ibret sayfalarında yer aldığını söyledi (**Müslüman Protestosu**, 27-28).

Mitingin en son konuşmacısı bir Osmanlı vatandaşı olan Düz Mehmed Efendi idi. O da kısa bir konuşma ile dördüncü maddeyi teklif etti ve ardından alkışlar ve teşekkür ifadeleriyle mitinge son verildi.

Bilindiği gibi bu mitingde alınan kararlara ve daha sonraki dönemde gerçekleştirilen eylemlere rağmen İngiltere Başbakanı Lloyd George ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon yüzyılın politikası olan Osmanlı Devleti'nin parçalanması politikasından geri adım atmadılar (Bu konuda bkz. Kıdwai, 2004 ve Qureshi, 1999). Bu politikanın neticesi olarak Osmanlı Devleti'ni tamamen yok eden, parçalayan “**Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920)**” gibi ucube bir barış ortaya koydular. Ancak Müşir Hüseyin Kıdwai'nin de konuşmasının bir yerinde belirttiği gibi bu bir barış değil, yeni bir savaşın tohumlarının ekilmesiydi. Nitekim öyle de oldu. Başta İngiltere olmak üzere Müttefiklerin Osmanlı Devleti'ni parçalama politikaları Türk İstiklal Harbi'nin çıkmasına sebep oldu. Harp müddetince başta Güney Asya Müslümanları olmak üzere bütün mazlum milletlerin kalpleri Mehmetçiğin süngüsünün ucunda attı ve dünyanın her yerinde onun zaferine dualar edildi. Sonuçta Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türk milletinin azmi ve imanı galip geldi ve miting konuşmalarında işaret edildiği gibi İngiltere'nin Şark Siyaseti mağlup oldu. Mustafa Kemal'in mücadelesini örnek alan mazlum milletler kısa süre sonra sömürge idarelerine karşı ayaklanarak istiklallerine kavuşmuşlardır (Haqqi, 1985: 3-9; Ahmad, 1990: 141-155).

SONUÇ

Müslüman ülkelerin pek çoğunu temsilen konuşmaların yapıldığı, Hindu ve Hristiyan temsilcilerin de Müslümanların görüşlerine katıldıklarının vurgulandığı; dönemin İngiliz gazetelerinde yer verilen ve Yunanistan'ın Londra Büyükelçisi Kaklamanos tarafından devletine rapor edilen bu mitingden günümüzde yapılan araştırmalarda bahsedilmemiş olması önemli bir eksiklikti. İlk defa tarafımızdan böyle bir uluslararası toplantıda dile getirilen bu miting tahmin ederim ki bundan sonra tarih araştırmacıları tarafından gerekli ilgiyi görecektir. Mitingin kendi döneminde Avrupa kamuoyunda nasıl bir etki bıraktığı ve İngiliz Hükûmeti tarafından ne kadar dikkate alındığı tartışma götürülebilir. Ancak İngiltere'nin merkezinde bütün Asya Müslümanlarının temsilcileriyle gerçekleştirilen bu miting, günümüz İslam dünyasında olup bitenlere karşı İslam ülkelerinin sessizliği dikkate alındığında, o devrin Müslümanlarının bütün zor şartlara rağmen protest yaklaşımalarını sergilemeleri bakımından büyük bir önem taşır. Nitekim bundan sonraki dönemde bilhassa Güney Asya Müslümanlarının bu protest çılgılığı gittikçe büyüyecek, bir biri ardına verilen muhtıralar, tertip edilen kongreler ve kongrelerde alınan kararlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceği konusunda olmasa dahi bağımsızlığa giden yolda Hindistan Birliği'nin sağlanmasında önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

Ahmad, Feroz, (1990), "Kemalist Hareket ve Hindistan", (Çeviren: Cüneyt Akalın) **Kemalizm ve İslam Dünyası**, Yay: İskender Gökalp-François Georgeon, İstanbul, S. 141-155.

Akşin, Sina, (1986), "Paris Barış Konferansı'nın Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı", **Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildirileri**, Genelkurmay Atase Yay., Ankara, s. 174-188.

Altuğ, Yılmaz, (1990), "Journal De Geneve'de Türk Bağımsızlık Savaşı Günlüğü", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, VI/17 (Mart 1990), S.337-344.

Armaoğlu, Fahir, (1983), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, C. I, İş Bankası Yay., Ankara .

Aybars, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, C. I, Ege Üniversitesi Yay., İzmir 1984.

Baykal, Bekir Sıtkı, (1969), "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", **Bellekten**, XXXIII/132 (Ekim 1969), S. 517-575.

Bayur, Yusuf Hikmet, (1983), **Türk İnkılabı Tarihi**, Cilt: Iıı, Kısım: 1, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1983.

Bıyıklıoğlu, Tevfik-Ercan, Tevfik, (1992), **Türk İstiklal Harbi Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı I**, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yay., Ankara.

Cöhce, Salim, “Türk İstiklal Savaşı ve Hindistan Müslümanları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIII/37 (Mart 1997), s. 77-88.

Çelebi, Mevlüt, (1999), **Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri**, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Yay., Ankara.

Eraslan, Cezmi, (2002), “I. Dünya Savaşı ve Türkiye”. **Türkler**, C. 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 339-360.

-----, (1995), **II. Abdülhamid ve İslam Birliği**, Ötüken Yay., İstanbul.

Haqqı, S. A. H., (1985), **Turkey, Atatürk and India**, Middle East Technical Universty, Ankara.

http://www.banglapedia.search.com.bd/HT/S_0405.htm+Lord+Sinha

<http://www.wokingmuslim.org/pers/headley.htm>.

İleri, 20 Nisan 1919.

İnalçık, Halil, “Atatürk ve Atatürkçülük”, **Doğu Batı**, VII/29 (Ağustos-Eylül-Ekim 2004), s. 83-119.

İrtem, Süleyman Kani-Kocahanođlu, Osman Selim, **Şark Meselesi: Osmanlının Sömürgeleşme Tarihi**, Temel Yay., İstanbul 1999.

Jeschke, Gotthard, (1991), **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, (Çeviren: Cemal Köprülü), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

Keleşyılmaz, Vahdet, (1999), **Teşkilât-ı Mahsûsanın Hindistan Misyonu (1914-1918)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.

Kıdwai, Müşir Hüseyin, (2004), **Osmanlı'nın Son Dostları**, Hazırlayan: Ahmet Zeki İzgöer, Nehir Yay., İstanbul.

Kitsikis, Dimitri, **Milletlerarası Politikada Yunan Propagandası, Propaganda Ve Baskı: Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan ve Toprak Talepleri**, Meydan Neşriyat, İstanbul T. y..

Kodaman, Bayram, (1988), “Şark Meselesi (İslam-Hristiyan veya Türk-Avrupa Mücadelesi)”, **Prof. Dr. Abdülhaluk M. Çay Armağanı**, C. I, Ankara, s. 621-641.

Kurat, Yuluđ Tekin, (1986), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Ankara, s. 20.

Landau, Jacob M., “İslam Birliği'nin Sağlanması Yönelik Çabalar”, **Türkler**, C.13, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, S. 132-137.

Lee, Dwight E., (1942), “The Origins Of Pan-Islamism”, **American Historical Review**, Vol: 47, No: 2 (Jan, 1942), Pp. 278-287.

Müslüman Protestosu, Londra Cemiyet-İ Merkeziye-İ İslamiyesi Yay., Londra T. y.

Öke, M. Kemal, (1998), **Saraydaki Casus Gizli Belgelerle Abdülhamid Devri ve İngiliz Ajanı Yahudi Vambery**, İrfan Yayımcılık Yay., İstanbul.

-----, **Güney Asya Müslümanları'nın İstiklal Davası ve Türk Milli Mücadelesi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

-----, “Encümen-i Huddam-ı Kabe”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1995, C.11, s. 178-179.

-----, “Kıdwai”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi C.XXV**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2002, s. 395-396.

-----, “Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlılar ve Hindistan Müslümanları”, **Türkler**, C.13, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 138-143.

-----, (1992), **Pan-İslamizm Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları ve İngiltere (1877-1914)**, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul.

Qureshi, Naeem M., (1999), **Pan-islam in British Politics: a study of the Khilafat Movement 1918-1924**, Brill, Leiden.

Saltıkgil, Haluk V., (1968), “Sevr Muahedesi ve Merkezî İslam Cemiyeti'nin İtirazı”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 10 (1968), s. 3-17.

Sebilür-Reşad, 19 Receb 1330.

Sırma, İhsan S., (1990), **II. Abdülhamid'in İslam Birliği Siyaseti**, Beyan Yay., İstanbul.

Şahingöz, Mehmet, “Millî Mücadele'de Protesto Mitingleri”, **Türkler**, C. XV, s. 726-744.

Tansel, Selahattin, (1977), **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)**, C. I, MEB Yay., Ankara.

Turan, Mustafa, (1096), “İzmir'in İşgali Üzerine”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XII/36 (Kasım 1996), s. 739-755.

Turan, Mustafa, (2002), “İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali (15 Mayıs 1919)”, **Türkler**, C. 15, Yeni Türkiye Yay., Ankara, s. 756-764.

Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, (963), II. Cilt, 1. Kısım, Genelkurmay Başkanlığı Yay., Ankara.

Uğurlu, Ö. Andaç, (2005), Türkiye'nin Parçalanması ve İngiliz Politikası (1900-1920), Çeviren: Kasım Yargıcı-Mehmet Ali Yalman, Örgün Yay., İstanbul.

Vakit, 13 Kânunusani 1335.

Wasti, Syed Tanvir, (1994), "Mushir Hosain Kïdwai and Ottoman Cause (Muslim Writer from India)", **Middle Eastern Studies**, Vol. 30, ISS: 2 (April 1994), pp. 252-262.

Yiğiter, Kemalettin, (2007), **William M. Pickthall'un Yakın Doğu İle İlgili Eserleri ve Türkler**, Aktif Yay., İstanbul.

